

Szabad inspirációs térkísérletek

Free inspirational space experiments

SEBESTÉNY Ferenc

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Rajzi és Formaismereti Tanszék

„Az építészet a tér szervezésének művészete,
s kifejezésének eszköze a konstrukció.”

Auguste Perret

Abstract

The essence of creative activity is maintaining and enhancing our sensibility that enables us to react to phenomena of the world; furthermore to enable us to give instant responses to these stimulus; at last but not least these inspirations, though of various nature, must affect us spontaneously, not at all working as inhibitions, hindering us. As music is born, on spur of a moment, from a lot of factors i.e. in both freedom and tension created by the public's and the musicians reactions in a rigorously set system of harmonics. The relation of architecture or that of fine arts to present time is naturally different. Artistic expression, creation, free phraseology of spiritual vibrations, by our own means, are totally consubstantial. In my course „Space and Motion” I'd like to draw the architectural students' attention to recognize those inspirations using consciously their artistic means to draft their spiritual vibrations, reacting to these stimulus like true architectural engineers and artists do, focusing on a special task with their whole personality. It's a free play with space where motion is created with space of motion which is actuated by the sequence of movements in a certain moment of time – with intervals.

Napjaink építési tevékenységeit túlnyomó részt a gazdaságosság irányítja. A tömegformálást, a térkapcsolatokat és az alkalmazott szerkezeteket a funkció, a jó megtérülési mutatók, és a technológia határozza meg. Tervezéskor egyre kevesebb szerep jut a belső emóciók kifejtésének, a táj, az épített környezet, a kulturális beágyazottság hatásaira való reagálásnak, az építész művészi megnyilatkozásának.

E gondolat mentén Dr. Szentkirályi Zoltán „A térművészet történeti kategóriái” c. tanulmányában Corbusier „Vers une architecture” c. munkáját idézve így fogalmaz: „Az építészet lealacsonyítása az, ha csak hasznossági tényezőit vesszük figyelembe. Magától értetődik – idézi Corbusiert –, hogy az építészet élvezetét erősen gátolná, ha befolyyna a tető, nem működne a fűtés, vagy szétrepedeznének a falak; ugyanúgy, mintha valaki gombostűs párnára ülve hallgatna végig egy szimfóniát. ... Az építészet azonban nem azonos a használat technikai feltételeinek biztosításával, vagy a konstrukcióval. Ennél lényegesen több: művészi tett. Feladata az, hogy megindítson, emóciót keltsen. S hogy Corbusier mit ért építészeti emóció alatt, azt könyvének első fejezetében bővebben kifejti. Azt mondja, az épület akkor vált ki valódi emóciót, akkor kelt művészi élményt, ha formáinak rendje az egész univerzumét elénk idézi, ha ez a rend bennünk a világegyetem rendjével egybehangzik.”

Az alkotómunka lényege, hogy mindvégig megtartsuk, és érvényre juttassuk azt az érzékenységünket, mellyel erre az egyetemes rendre reagálni vagyunk képesek, hogy ezek az ingerekre ébredő belső válaszok akadálytalanul, szabadon szólaljanak meg bennünk, hogy a világból felénk érkező hatások, legyenek azok, bár nagyon eltérő természetűek, ne gátként és korlátként, hanem inspirációként hathassanak ránk. Mint egy szabad zenei improvizációban, ahol a jelen pillanat szabadságában és feszültségében születik meg az összhangzattan logikájának kötött rendszeréből, a zenésztársak és a közönség reakcióiból és a belső emóciók szabad felszínre töréséből a zene. Az építészet, vagy a képzőművészet időhöz, vagy jelenidejűséghez való viszonya – természetéből következően – más. A művészi kifejezés, az alkotás, a belső lelki rezdülések saját eszközzel történő szabad megfogalmazása szempontjából azonban teljesen egylényegű.

Tér és Mozgás kurzusomban épp arra szeretném rávezetni a hallgatókat, hogy ismerjék fel ezeket az inspirációkat, és tudatosan használják építészeti (képzőművészeti) eszköztárukat belső emócióik megfogalmazására. Építészként – Perret szavaival élve – térszervező művészként reagáljanak az ingerekre, teljes lényükkel és érzékenységükkel az adott feladatra koncentrálnak. Így lehet a válasz, az alkotás igazán személyes és újszerű. Nyitottak legyenek a kísérletezés felé, új feladatmegközelítési utakat és módszereket fedezzenek fel maguk

* A Rajzi Tanszéken meghirdetett „Tér és Mozgás” című kurzus metodikája

számára, ahol nincs más kapaszkodó, mint a belső megítélés, az ízlés, az arányérzék. Ahol az egyedül helyes magatartás a nyitottság, a megérzéseink felé mutatott őszinte figyelem, a megtalált eredmények elfogadása és azok precíz, fegyelmezett kidolgozása. A nagy szabadsági fok persze óriási teher is, és sokszor bénítólag hat. Egy-egy jelenség vizsgálata, élmény, hangulat befogadása egyénenként más és más. A megszülető reakciók, gondolatok nagyon eltérőek, és a válaszok is ennek megfelelően különbözőek mind felfogásukban, mind technikai megoldásukban. Lényeges az adott szituációban a vizsgálati, értékelési szempontok kiemelése, eltérő munkamódszerek irányított kipróbálása, hogy segítse a kísérletező elszakadását berögzült és megszokott sémáitól. Érdekes tapasztalat, hogy ez néha milyen nehezen valósítható meg. Ismeretlen élethelyzetekben az ember hajlamos, sőt kényszeresen és görcsösen hajlamos biztonságosnak ítélt sablonjait alkalmazni, ahelyett, hogy nyíltan és érzékenyen forduljon a kihívások felé, bízva saját értékítéletében, ízlésében, kreativitásában. Máskor azonban váratlan és hirtelen áttörések tapasztalhatók, a felfedezés és alkotás igaz öröme mutatkozik meg a résztvevőkön.

Taisen Deshimaru zen mester így elmélkedik erről: „A hétköznapi életben természetesen fontos a tudatos gondolkodás, és semmiképpen nem szabad erőszakkal elúzni magunktól. De időnként ráébredünk, hogy spontán módon, a tudatosság, vagy az ego nélkül is képesek vagyunk cselekedni, amely tettekben, mint a képzőművészetben, vagy más cselekedetekben, a test és a tudat egyaránt teljesen elmerül. A tett magától, a tudatos gondolkodás előtt megy végbe; ez a tiszta cselekvés a zazen lényege.”

A mozgás megfigyelése, ábrázolásának vágya végigkíséri a művészet történetét. Rég felismert igazság, hogy a dinamika megjelenítése nem érhető el a mozgássor egy pillanatának kimerevítésével, viszont az alkotó tudatosan alkalmazott kompozíciós eszközökkel (formák, tömegek egymásra feszítésével, szíkontrasztok, ritmusok, kibillentett egyensúlyok alkalmazásával, stb.), még egyszerű geometriai alakzatokkal is a mozgás valóságos élményét tudja kelteni a szemlélőben. Statikus és dinamikus kompozíciók, építészeti és képzőművészeti alkotások (Vantongerloo, Archipenko, Brancusi, Joost Schmidt, Giacometti, Calder) vizsgálata, valamint Moholy-Nagy László 1920-30-as években tanítványaival végzett mozgás- és térkísérletei kínálják a kiindulópontot a kurzus témájához. Az 1922-ben Kemény Alfréddal együttműködve kiadott „Dinamikus-konstruktív erőrendszer” című manifesztumban Moholy így fogalmaz: „...Ézért kell nekünk a klasszikus művészet statikus elveinek helyébe az univerzális élet dinamikáját állítanunk. Gyakorlatilag: a statikus anyagkonstrukciók (anyag- és formaviszonyok) helyett dinamikus konstrukciókat (vitális konstruktivitást, erőviszonyokat) kell szervezni, ahol az anyag, csak mint erőhordozó szerepel. A dinamikus-konstruktív erőrendszer első vázlatai csak az anyag, az erő és a tér közötti összefüggések vizsgálatára szolgáló kísérleti, demonstrációs eszközök lehetnek, eredmények a szabadabb (gépi-technikai mozgástól szabadabb) műalkotások megalkotásához.”

A Tér és Mozdulás kurzus állandó segítő résztvevői a táncosok, mozgásművészek. Az emberi testtel kialakítható térbeli alakzatokat, egyéni és páros mozdulatokat, rövid koreográfiákat mutatnak be, melyeket a hallgatók síkkompozíciók és térkonstrukciók tervezéséhez inspirációs „alapanyagként” használnak. A mozdulatsorok rögzítéséhez, elemzéséhez grafikai és fotó-technikákat alkalmazunk. A mozdulat dinamikájának és karakterének megragadásában nagy segítséget nyújtanak a stroboszkópikus és nyújtott idejű felvételek, melyek mindegy leírják a mozgás térbeli ívét, láthatóvá teszik a mozdulat által a térből kihasított volument. A hallgatók a képek és helyszíni vázlatok alapján egyénileg választott megközelítéssel és technikával hozzák létre a mozgást leképező síkkompozíciót és térbeli modellt. A hangsúly a munka folyamatán van. A cél az emberi mozgás, a tánc inspiráló hatásának átélése és átlényegítése, a mozdulathoz kapcsolódó emóciók befogadása, értelmezése és belső világunkkal való harmóniába állítása, végül képpé, térré, konstrukcióvá formálása. A döntő momentum maga az átlényegítés. Nem a mozdulatot képezzük, kottázzuk le, hanem a mozdulatot működtető dinamikát, erőt, lendületet próbáljuk megragadni, az idő folyamatában létrejövő mozgást saját eszközeinkkel egyetlen időtlen pillanatba sűrítve megjeleníteni. A mozgás lendülete vonalak és felületek folyamává, geometriai elemek ritmikus sorozatává lényegül, a mozduló emberi test jelle egyszerűsödik, sűrűsödik, „nemesül”. A vonalak és ívek kavalkádjából eltűnik az anyag, de megőrződik a dinamika. Szabad játék a térrel, ahol a mozgás létrejön, a mozdulat terével, melyet a mozgássor egy adott időintervallumban leír, vallummal és intervallummal.

A végső feladat elkészítéséhez a hagyományos grafikai eljárásokat és a számítógépes technika nyújtotta legújabb lehetőségeit is használják a hallgatók. A digitális képrögzítés és animáció, a virtuális térmodellezés olyan újszerű megközelítéseket és feldolgozási módokat kínál e témában, melyek korábban elképzelhetetlenek voltak. Látványos és meghökkentő térkonstrukciók, pozitív és negatív térformák, időbeli és térbeli eltolások, egymásba metszések, egymásra rétegzések válnak lehetségessé, folyamatosan tágítva ezáltal az értelmezések és asszociációk körét. A technika kínálja eszközök persze nem pótolják a kreativitást, az újszerű gondolati megközelítés szükségességét. Ennek tudatosítása mindenkoron az oktató feladata és felelőssége. A hagyományos grafikai feldolgozásokkal készült feladatok között igazán kreatív hallgatói munkákat is találunk. Az absztrakt gondolkodás és igényes technikai megoldás szép példái ezek. Lényege éppen az egyszerűsítés, sűrítés, a lényegre törekvés.

Ezek a térkísérleti tapasztalatok nem közvetlen módon alkalmazhatók az építészeti tervezésben, de ez a metodika – meggyőződésem szerint – segíti a térlátás, a kreatív térformálás fejlődését, elemel a pusztán alaprajzi rendszerből kiindulni képes térszemlélettől, átélhetővé és megtapasztalhatóvá teszi a teret. Az újszerű feladat új kifejezési formák felé ösztönzi a hallgatókat, hogy nyitottak és reakcióképesek maradjanak teljesen váratlan feladatok esetén is, hogy ötletet és inspirációt tudjanak meríteni munkájukhoz, a tér megformálásához, még az első pillanatra oly különbözőnek tűnő hatások esetén is, mint amilyen az épített környezet, a természet, a zene, vagy éppen a mozgás.